

BURTNIEKU KULTŪRAINAVA

1. Ainavas struktūras raksturojums

Ainavas struktūru nosaka Burtnieku ezera pazeminājums un tam pieguļošā drumlinu ainavu. Burtnieku ezers un tā plašie krasti ir radījuši priekšnosacījumus, ka tā apkārtnē ir liela kultūrvēsturisko elementu koncentrācija. Daudzviet ainavā ir saglabājušās vēsturiskās Burtnieku ezera pļavas.

Kultūrvēsturiskās ainavas statuss ainavai šajā gadījumā nodrošina arī bioloģisko vērtību saglabāšanu.

2. Ainavas raksturojums un attīstība

2.1. Ainavas bioloģiskās daudzveidības raksturojums

Kultūrainavas bioloģiskās daudzveidības priekšnosacījumi ir Burtnieku ezera pļavas, kuru kvalitāte atbilst bioloģiski vērtīgo zālāju kritērijiem. Pļavās ir sastopama bioloģiski vērtīgo pļavu indikatorsuga – ķikuts. Burtnieku ezers ir nozīmīgs migrējošo putnu (piemēram, zosu) atpūtas vieta un apkārtējās lauksaimniecībā izmantojamās zemes to barošanās vietas.

Nozīmīgas sīkspārņu dzīvotnes ir muižu parki un veco ēku pagrabi.

2.2. Ainavas estētiskās un kultūrvēsturiskās vērtības

Ainavas estētiskais novērtējums:

Sabalansēta atklāta ainava ar ļoti augstu estētisko vērtību. Tā saistīta ar daudziem skatu punktiem, kas nodrošina izcilas skatu perspektīvas uz Burtnieku ezeru un Burtnieku drumlinu lauka ainavu. Sevišķi augstvērtīgi skati paveras no Kalna vējdzirnavām un drumliniem Burtnieku ezera dienvidu daļā. Augsti vērtējamās vizuālās saiknes starp kultūras objektiem Burtnieka ezera krastos.

Ainavas kultūrvēsturiskais novērtējums:

Ainavas kultūrvēsturisko vērtību nosaka zemes izmantošanas struktūra, tas ir, paliņu pļavas Burtnieku ezera un upju ieleju krastos, akmens laikmeta apmetnes, pilskalni, senkapī un kulta vietas, Burtnieku pils drupas un parka komplekss, Burtnieku baznīca ar mācītājmuižu, Dūres muiža, dzirnavas un viensētas ar etnogrāfiska tipa apbūvi.

Muižu kompleksi:

- **Sēļu muižas komplekss** – skaidri redzama kādreizējā muižas kompleksa elementu telpiskā struktūra. Ap muižas kompleksu veidojusies pārējā ciema apbūve. Labi saglabājušās muižas saimniecības ēkas (staļļi, klēts), parka fragments ar ūdens tilpi. Kultūrvēsturiskā vērtība saistāma tieši ar to, ka šis muižas komplekss ir izteiksmīgs piemērs tam, ka tas saglabājies kā šīs apdzīvotās vietas centrs arī mūsdienās, ap kuru notiek pārējās apbūves attīstība.
- **Pantenē muižas komplekss** – saglabājušās kungu nama drupas, parks, atsevišķas saimniecības ēkas. Muižas ēkas drupas kopā ar parku veido

iespaidīgu ainavu, kur no atsevišķiem punktiem paveras brīva perspektīva, tādējādi vietai piešķirot īpatnēju auru.

- **Pučurgas muiža:** Pie Pučurgas muižas 1935.g. uzcelta spirta dedzinātava, kas 1958.gadā pārveidota par kazeīna fabriku (1991.gadā slēgta), labi saglabājušās vairākas saimniecības ēkas, ēku mūri, interesanta muižas telpiskā struktūra, nevarēju identificēt, kur atradies muižas kungu/pārvaldnieku nams, iespējams, kāda no pašreiz saglabājušajām kompleksa ēkām bijusi pārvaldnieka nams. Ap ēkām saglabājušies koki, kur grūti identificēt, vai bijis parks pie muižas vai arī koki stādīti atsevišķi, bez nolūka veidot parku, saglabājusies 1 rindas aleja, kur bijis vecais ceļš, kā arī aleja (kas iespējams stādīta vēlāk) pie kompleksa ēkām.
- **Burtnieku muižas komplekss:** unikāls, labi saglabājies komplekss (telpiskās struktūras – ceļu tīkls, ēku izvietojums un atsevišķas ēkas – maz pārveidotas) ar piemītošu vēsturisko auru. Kompleksa teritorijā atrodas arī Burtnieku pilsdrupu fragments, komplekss atrodas gleznainā vietā pie Burtnieku ezera, saglabājies skaists ainavu parks (kurā atrodas brīvdabas estrāde), mūra žogs, tilts, alejas. 17. gs. celto kungu māju sagrāva 2. pasaules kara laikā un tās vietā padomju laikā uzcēla kantora un kultūras nama ēkas. Pārvaldnieka māja, stallis, vāgūzis-ratnīca, divas kalpu mājas un pārējās saimniecības ēkas būvētas zonā aiz dīķa. Vislabāk saglabājusies kādreizējā klēts ar arkādi, kurai dārza pusē 1935. g. uzbūvēta koka piebūve un terase. Pie dārza celta arī dārznieka māja ar siltumnīcām, šobrīd palikušas drupas. Tālāk uz pilsdrupu pusi veidots plašāks ainavu parks.
- **Dūres muižas komplekss** – muižai ir interesanta veidošanās vēsture ar neskaitāmām īpašnieku maiņām, kur pēc agrārās reformas muižas centrālo daļu iegūst sierotavas īpašnieks, kalējs un zemnieks Pēteris Grūbe, kura pēctečiem (Gunārs Grūbe, kurš izīrē muižas teritorijas vairākiem uzņēmumiem) pieder kādreizējās muižas teritorijas. Kompleksā saglabājušās vairākas saimniecības ēkas, saimniecības ēku drupas, kādreizējā siernīca/ kungu nams/ dzīvojamā māja (Grūbes laikā), labības klēts, ūdenstilpe, labi saglabājusies aleja starp Dūres muižu un Burtnieku mācītājmuižu (ainaviski skaista apkārtnē, paveras skats uz Burtnieku luterāņu baznīcu), muižas teritorijā ir arī mednieku nams, kas piederējis Burtnieku muižai. Saglabājušās vērtīgas nama arhitektoniskās detaļas – koka lievenis ar koka kolonnām, koka parādes durvis (iespējams, ka pašā ēkā ir arī citi vēsturiski/ arhitektoniski vērtīgi elementi, piem., iekšdurvis, krāsnis u.tml.). Vērtīga ir Dūres muižas un Burtnieku mācītājmuižas telpiskā atrašanās un to vienojošais elements – ceļš ar aleju, kas savieno šos kompleksus.
- **Burtnieku mācītājmuižas komplekss** – skaists, ar jūtamu vēsturisko auru, atrodas gleznainā vietā Burtnieka ezera krastā pie Burtnieku luterāņu baznīcas (17.gs.) (netālu Burtnieku vecie kapi), labi saglabājies mācītājmuižas kungu nams, klēts un stallis (atjaunotas 90-tajos gados, tomēr ne pēc labas restaurācijas paraugiem), mūra sēta, dižliepa un neliels parks, aleja starp Burtnieku mācītājmuižu un Dūres muižu. Parkā izcirsti daudzi vecie muižas koki (nav skaidrs pamatojums, kāpēc – vai, lai aizsargātu būves no kokiem vētru

gadījumos, vai tam par iemeslu ir koku vecums un draudi ēkām, vai tie veidoja apēnojumu apkārtējām būvēm).

Arheoloģijas pieminekļi:

- Kaulēnkalna apmetne;
- Riņņukalna apmetne un Upurakmens kulta vieta;
- Dārziņu senkapi;
- Zvejnieku apmetne un senkapi;
- Adzelviešu apmetne;
- Rugāju pilskalns;
- Peivu senkapi.

2.3. Ainavas sociālekonomiskā nozīme

Lauksaimniecībā izmantojamās zemes ir piemērotas intensīvas zemkopības attīstībai. Pašreiz drumlinu laukā esošās lauksaimniecības zemes tiek relatīvi intensīvi izmantotas, bet Burtnieku ezera un Salacas palieņu pļavas tikpat kā netiek apsaimniekotas.

Lielais kultūrvēsturisko objektu skaits un dabas objekti, esošās viesu mājas, kā arī dažādas tūrisma aktivitātes ir priekšnoteikums tūrisma attīstībai.

2.4. Vispārējās tendences ainavu struktūras attīstībā un to ietekmējošie faktori

Ainavu struktūras vispārējās attīstības tendences:

Palieņu pļavu aizaugšana ar krūmiem, kā rezultātā samazinās ainavas estētiskā, bioloģiskā un kultūrvēsturiskā vērtība. Lielākā daļa krūmāju Burtnieku ezera palieņu pļavās ir attīstījušies laikā periodā no 1968. gadam līdz 2006. gadam. Pašreiz, ieviešot pasākumus palieņu pļavu saglabāšanai, krūmāju attīstība ir daļēji ierobežota Burtnieku ezera dienvidu krastā.

2.5. Ainavu vai ainavu elementu pašreizējais aizsardzības režīms un tā ietekme uz ainavu izmantošanu un apsaimniekošanu

Pašreiz lielākā daļa no kultūrainavas ietilpst ZVBR ainavu aizsardzības zonā.

Valsts vai vietējās nozīmes aizsardzības statuss ir noteikts šādiem objektiem:

Burtnieku ezers Burtnieku pils, pilsdrupu un parka kompleksu (Valsts aizsardz. Nr 2417, 6891-6899, valsts nozīmes), Burtnieku baznīcu ar mācītājmuižu (Valsts aizsardz. Nr 6886-6890, 4486-4493, 4495 valsts nozīmes), Veco kapu kapliču (Valsts aizsardz. Nr 26900-6901, valsts nozīmes), Rugāju pilskalnu (Valsts aizsardz. Nr 2423, valsts nozīmes), Atdzelvietu

senkapiem(Valsts aizsardz.Nr 2418, vietējās nozīmes), saiešanas namu „Miernams” (Valsts aizsardz.Nr 219, vietējās nozīmes)
Burtnieku ezera un upju ielejas ar akmens laikmeta apmetnēm
Zvejnieku apmetne I un II (Valsts aizsardz.Nr 2510, valsts nozīmes), Riņukalna apmetne un upurakmens (Valsts aizsardz.Nr 2511, valsts nozīmes), Pantenes apmetne (Valsts aizsardz.Nr 2483, valsts nozīmes), Pujēnu senvieta (Valsts aizsardz.Nr 2485, vietējās nozīmes), Jenku senkapiem(Valsts aizsardz.Nr 2462-2463, vietējās nozīmes) un kulta vietām Tūteres ozola (Valsts aizsardz.Nr 2407, valsts nozīmes), Angīšu Velna akmens (Valsts aizsardz.Nr 2484, valsts nozīmes). Sēļu pagastskolu un dzirnavām (Valsts aizsardz.Nr 26919-6920, vietējās nozīmes)

2.6. Vēlamā ainavu struktūra un tās elementu attīstība

Viensētu telpiskās struktūras, apjomu, proporciju un materiālu vietējā rakstura saglabāšana. Pļavu un ganību ainavu saglabāšana Burtnieka ezera un Salacas krastos. Atklātu skatu uz Burtnieku ezeru, ceļu un aleju saglabāšana.

2.7. Priekšlikumi ainavas izmantošanai un apsaimniekošanai

Lauksaimniecības zemju ainava

1. Saglabāt esošo lauksaimniecības zemju ainavu. Nav atbalstāma lauksaimniecībā izmantojamo zemju apmežošana. Ja tā nav novēršama, tad pirms zemju apmežošanas nepieciešams izstrādāt ainavu dizaina plānu.
2. Nav pieļaujama enerģētiskās koksnes plantāciju ierīkošana.
3. Kultūrainavā nav ieteicama vēja ģeneratoru būvniecība.
4. Gar Burtnieku ezeru un Salacu nepieciešams saglabāt pļavas, kas nodrošinātu ainavas ekoloģisko, kultūrvēsturisko un estētisko vērtību saglabāšanu, vienlaikus ierobežojot barības vielu noplūdi no lauksaimniecības zemēm uz ezeru.
5. Kultūrainavā vēlams saglabāt viensētu apbūves tipu un raksturu, neveidojot jaunus ciemus. Pieļaujama Burtnieku ciema paplašināšana.
6. Migrējošo putnu barošanās vietām piemērotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes nav vēlams apmežot vai veidot tajās nelielus mežu, vai krūmāju (arī ap meliorācijas sistēmām) pudurus. Barošanās vietām piemērotajās lauksaimniecības zemēs atbalstāma graudaugu sējumu vai ilggadīgo zālāju veidošana, bet nav vēlams intensīvo monokultūru (piemēram, rapša) vienlaidus plantāciju veidošana. Lauksaimniecībā izmantojamās zemēs vēlams veidot mozaīkveida sējumu un zālāju struktūru.

3. Priekšlikumi ZVBR zonējumam

Visa kultūrainava iekļaujama ZVBR ainavu aizsardzības zonā.